

Knihu lze označit za velmi čtivou. Autor je politolog, což je jistě bonus při zpracování politické biografie. Schopnost velmi dobře rozumět fungování politického systému a znalost českých politických reálií se v knize velmi pozitivně odrážejí. Vedle toho však autor nikoli napoprvé projevil schopnost psát srozumitelný a dobře strukturovaný text, který tu a tam doplnil expresivními výrazy.

Knize lze vytýkat jen velmi málo. Za zvážení stojí otázka, zda neměl autor pár měsíců s vydáním knihy počkat, aby do ní mohl pojmut celý druhý prezidentský mandát Václava Klause. Vzhledem k celé řadě okolností, které provázely ukončení mandátu (např. amnestie, která českou veřejnost pobouřila), by bylo jistě vhodnější, aby byla politická biografie uzavřena v okamžiku, kdy měl Václav Klaus své prezidentství za sebou. Jistě, nelze očekávat, že by Klaus okamžitě odešel do politického důchodu a bylo by tak možné politickou biografii uzavřít definitivě, nicméně z hlediska své politické kariéry je pravděpodobně za zenitem. Čtenáře, které by zajímalo autorovo hodnocení samotného konce Klausova prezidentství, lze alespoň odkázat na blog Lubomíra Kopečka.¹ Z věcného hlediska lze snad upozornit jen na fakt, že na s. 272 autor nepřesně označuje tzv. *Holešovskou výzvu* za „holešovickou výzvu“.

Knihu stojí za přečtení. Odborně je na výši, ale díky své srozumitelnosti a čtivosti si ji může přečíst prakticky kdokoli. Může sloužit jednak pro připomenutí politické kariéry Václava Klause, jednak jako zdroj informací pro další studium, neboť autor opatřil knihu bohatým poznámkovým aparátem.

Poznámka:

1. Kopeček, Lubomír. Blog, *Aktuálně.cz* (<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/lubomir-kopecek.php>).

Miloš Brunclík
odborný asistent na FSV UK v Praze
a vysoké škole CEVRO Institut

André Krouwel:

PARTY TRANSFORMATIONS IN EUROPEAN DEMOCRACIES

Albany: SUNY Press, 2012. 436 stran.

DOI: 10.5817/PC2013-4-546

Politologie vyprodukovala řadu neužitečných modelů politických stran. Tak by se s jistou nadsázkou dala charakterizovat snad trochu provokativní, ale nikoli nepodložená teze, která prostupuje úvodní částí poslední knihy Andrého Krouwela, nizozemského odborníka na politické strany z Vrije Universiteit Amsterdam. Zkoumání stran je Krouwelovým hlavním tématem: Kniha navazuje mj. na jeho disertační práci, která se věnovala analýze fenoménu *catch-all* stran v západní Evropě.

Krouwel si všímá toho, kolik modelů a vývojových typologií politických stran existuje. Domnívá se, že jednotlivé generace vědců v podstatě pozorovaly tytéž strany, ovšem v různých fázích jejich adaptace na společenské podmínky (a ostatně i v různých fázích vývoje společnosti samotné). Často tak docházelo k přečeňování rozdílů a vytváření nových konceptů, jejichž praktická využitelnost však byla omezená. Politologové tedy vlastně neobjevovali nové typy stran, jak se často domnívali – „přidaná hodnota“ jejich závěrů byla spíše výsledkem okolností a designu zkoumání. Krouwel se proto pokusil otázku stranických typů a modelů uchopit ještě jednou a významně ji zjednodušit. Šel přitom až k samotným základům, tj. v politologické komunitě všeobecně známým klasickým dílům o politických stranách od Maurice Duvergera, Otto Kirchheimera, Klause von Beymeho a mnohých dalších. Hlavním tématem knihy je evoluce, respektive transformace (evropských) stran a stranických typů v poválečné době s určitým důrazem na

nejnovější období (po pádu Berlínské zdi). To se jak známo vyznačuje častými komentáři o zmenšujícím se významu politických stran či jejich postupně zanikajících vazbách na společnost.

Proč se k otázce vracet? Krouwel si všímá omezující unidimenzionality většiny dosavadních modelů, které nadřazují vybrané hledisko nad ostatní a nepostihují proto strany jako komplexní fenomény. Nejčastěji přeceňovaným kritériem rozlišení stranických typů je údajně kritérium organizační podoby strany. Poznnamenává, že centrem našeho zájmu by měly být skutečné, funkční, neustále se vyvíjející strany a všechny aspekty jejich působení, zatímco velká část dosavadního výzkumu orientovaného *ex post* zejména na popis organizační – anatomické – struktury stran připomínala spíše pitvu.

Krouwel ve své studii logicky definuje jakýsi společný průnik nejdůležitějších dosavadních teorií o typech politických stran. Zjednodušuje mapu vzájemně si odpovídajících modelů do jediné obecné teorie, která obsahuje pět základních typů (strany: 1. elitní či kádrové, 2. masové, 3. *catch-all* či volební, 4. kartelové; a konečně 5. strany – obchodní firmy). Tyto typy v sobě sjednocují řadu obdobných definic tak, jak je uvádí studie různých autorů. Jednotlivé typy dle Krouwela představují přirozená stadia evolučního vývoje politických stran ve vyspělých společnostech. Nejde však jen o popis již mnohokrát diskutovaných konceptů: projevuje se zde i systematická snaha nalézt logicky vystavěný propojovací mechanismus jednotlivých sekvenčních fází – jakousi evoluční teorii.

Předpoklad, že strany se vyvíjely naznačeným směrem, Krouwel testuje pomocí analýzy velkého množství proměnných, rozdělených do čtyř dimenzí: 1. dimenze původu stran, 2. dimenze organizace, 3. dimenze ideologie a 4. dimenze volební. Testována jsou data z patnácti vesměs západoevropských států (Belgie, Nizozemsko, Dánsko, Finsko,

Norsko, Švédsko, Francie, Itálie, Německo, Rakousko, Spojené království, Irsko, Španělsko, Portugalsko a Řecko). Snad s určitou výjimkou Řecka se tedy jedná o nejklassičtější případy politologického výzkumu. Logiku výběru nizozemský politolog označuje za „výběr nejpodobnějších případů“. Čtenáře může mrzet, že jde o další studii, kde nenajde žádný exkurs mimo klasický okruh – v tomto případě je ale volba tradičních případů vcelku pochopitelná, neboť autorovi jde o testování dlouhodobě existujících modelů, které jsou se západoevropským prostředím pevně spjaty. Studie se celkem zaměřuje na 142 politických stran, z časového hlediska pokrývá období mezi lety 1945 a 2010.

Struktura knihy je následující: První část – úvod a teoretická kapitola knihy – začíná jako přehled existujících vlivných teorií o stranických modelových typech. Autor se soustředí na konceptuální i empirické odlišení typů a zároveň na nalezení propojovacího mechanismu jednotlivých vývojových fází. Dbá přitom na to, aby jeho teorie netrpěla výše kritizovaným neduhem zjednodušení a důrazu na jedinou dimenzi. Rozsah citovaných zdrojů je působivý a tato část knihy tedy dobře poslouží jako detailní a dobře sestavený přehled relevantních teorií – včetně jejich logických souvislostí a důsledků.

Druhá část – kapitoly č. 3 až 6 – tvoří analytické jádro práce. Z metodologického hlediska se soustředí na testování modelů a hypotéz. Každá ze čtyř kapitol se zabývá jednou z definovaných dimenzí (původ – ideologie – volební dimenze – organizace). Celkově se zkoumá na 170 proměnných – od prostého vývoje počtu stran v systému po analýzu vzniku nových subjektů, od vývoje členské základny až po způsob ustavení stranických elit atp. Analýzy sledují moderní trendy týkající se politických stran a hledají odpověď na otázku, zda se strany vyvíjejí v souladu s předpoklady teorie – zda jsme dospěli do éry kartelu nebo snad do éry stran – obchodních firem, jak časté je uplatnění *catch-all*

logiky atp. Velmi přesvědčivá se jeví i diskuze o jednotlivých případech, kterou najdeme v každé analytické kapitole. Nedá se tak říci, že studie trpí nevýhodami výzkumu zaměřeného na velký počet případů – obraz, který text vytváří, je podrobný a plastický.

Šestá kapitola – „Selhání kartelu a úspěch populistů“ je z hlediska současného výzkumu možná nejzajímavější, je ale také bohužel jednou z nejkratších. Kapitola shrnuje dosažené výsledky a nabízí velmi stručné črty současného a budoucího vývoje. Krouwel zmiňuje akcelerované změny stranickopolitických vzorců od 90. let 20. století: Mezi trendy patří – nikoli překvapivě – zejména vymizení masových stran a transformace přetrvávších, vstup nových subjektů do systému, vzrůstající volební volatilita nebo rostoucí centralizace a profesionalizace. Výsledky však také ukazují na to, že změny rozhodně nebyly plošné a uniformní – jednotlivé státy si zachovaly svá specifika, hypotéza o kartelizaci se nepotvrdila, polarizace dlouhodobě neklesá, ale kolísá, do jisté míry jsme rovněž svědky polarizace nového typu (nikoli už pravicově – levicové, ale národně – kosmopolitní).

Z hlediska změn, které mají strany pod kontrolou, lze pozorovat vývoj od „stran idejí“ směrem ke „stranám – produktům“. Z hlediska vnějších okolností zase dochází k vývoji od „voličů – společenských skupin“ směrem k „voličům – zákazníkům“. Nelze však identifikovat jeden celkový směr vývoje. Převládá logika *catch-all* stran, ale nedošlo k obávanému nastolení kartelu, který je v reálných podmínkách mnohem více nestabilní, než předpokládaly modely, a jenž by vyžadoval zásadní koordinaci a spolupráci politických elit. (I když je logika takového závěru vcelku přesvědčivá, recenzenta napadá otázka, zda tu koncept kartelu není vykládán příliš doslovně a mechanicky, ale odpověď si každý čtenář musí nalézt sám.)

Navzdory hypotéze o kartelizaci se strany staly naopak zranitelnějšími, což se týká

především politického středu – sociálnědemokratické a křesťanskodemokratické stranické rodiny. Politické systémy vzrůstající měrou ovlivňují nové subjekty a spíše než anonymní karteloví byrokraté mají hlavní slovo média. Vyprázdnění politiky tedy zatím nehrozí – směřujeme spíše k éře silných politických osobností, z nichž největší potenciál oslabit tradiční strany mají noví političtí podnikatelé na „krajní pravici“.

V závěrečné části knihy najdeme rozsáhlou přílohu – jednak seznam a velmi stručnou biografii všech zkoumaných stran a jednak celkový seznam proměnných.

Jak Krouwelovo dílo hodnotit? Kniha může plnit více rolí: První část sama o sobě může sloužit jako přehledná učebnice teorií a hypotéz o evoluci politických stran (nabízí se využití v bakalářských i magisterských kursech), kniha jako celek je pak poctivou analýzou poválečných trendů zastupitelské demokracie, skýtající i jistou inspiraci pro budoucí výzkum. Studii je vlastní důraz na kontext a souvislosti, pozoruhodný rozsah dat, počet pozorování i jednotlivých provedených analýz. Jasně prezentuje relevantní data a je výborně navázána na dosavadní autoritativní díla. Andrému Krouwelovi se daří vyvracet či alespoň významnou měrou zpochybňovat řadu zjednodušujících tvrzení, které o aktuálních politických stranách panují. Má tedy co říci k tomu, které hypotézy se ukázaly jako platné, a které – jako například hypotéza o kartelizaci – se spíše nepotvrdily. Takový typ práce je v současné záplavě teorií bezesporu užitečný.

V neposlední řadě se kniha dotýká otázky, jakým způsobem zkoumat současné, rychle se měnící jevy. Knihu můžeme chápat jako pokus o mezník mezi klasickými teoriemi a novou érou: Shrnuje užitečnost tradičních děl, ale obrací se již do budoucna. Možná právě nyní se totiž nacházíme v přechodné fázi mezi érou tradičních stranických rodin a érou stran nového typu, jejichž uchopení bude z hlediska nástrojů i dat představovat

nové výzvy. André Krouwel svoj text zakončuje priateľskou kritikou do vlastných rad – očekáva, že politologové ani v budúcnu neprestanú s produkciou modelů, jejichž užitečnost bude sporná. Jistá otevírenost sedmé kapitoly a upřímnost tohoto zhodnocení by tedy mohly být určitou výzvou k tomu, aby súčasní študenti zastupitelské demokracie uvažovali v čo nejširších souvislostech.

Petr Dvořák
Fakulta sociálních studií MU

**Bernhard Kittel, Wolfgang J. Luhan,
Rebecca B. Morton:**

**EXPERIMENTAL POLITICAL
SCIENCE: PRINCIPLES
AND PRACTICES**

Houndmills, Basingstoke, Hampshire:
Palgrave Macmillan, 2012. 280 stran.

DOI: 10.5817/PC2013-4-549

Experimental political science: Principles and practices je jedným z najnovších príspevkov, ktoré sa venujú experimentálnej politológii. Ako píše autori v úvode, nápad na publikáciu vznikol na jednom z workshopov venujúcich sa experimentálnej metóde v roku 2008 v Nemecku (Hanse Wissenschaftskolleg, Delmenhorst), pričom autori jednotlivých kapitol sú práve jeho účastníci a samotné kapitoly odrážajú prácu na ňom prezentované. Na jednej strane by tak mohla byť výhrada, že kapitoly na seba v mnohom nenadväzujú a môže sa zdať, že niektoré informácie sa viackrát opakujú. Na strane druhej, kapitoly majú spoločné to, že reflektujú postupy/dizajn, ktoré autori použili vo svojom výskume, a práve tento fakt je najväčším

pozitívom celej publikácie. Autori popisujú na konkrétnych príkladoch silné a slabé stránky nimi využitých postupov, dizajnov či typov experimentov a jasne poukazujú na to, aké sú možnosti, ale tiež limity experimentálnej politológii.

Obsahovo sa publikácia venuje volebnému správaniu, napríklad strategickému hlasovaniu, alebo inštitucionálnym faktorom, komunikácii či deliberácii vplývajúcim na volebné rozhodovanie. Dôraz je však prevažne kladený práve na metódu a výsledky experimentov sú použité práve na jej ilustráciu a reflektovanie.

V úvode sa okrem cieľov a prehľadu knihy nachádza základný popis typov experimentov a v podstate na prvých siedmych stranách sú zrozumiteľne vysvetlené rozdiely medzi nimi, napríklad čo sa týka validity a kontroly. Ten, kto sa s experimentálnou metódou ešte nestretol, tak rýchlo získa základný prehľad.

Kapitola 2 sa zameriava na teoretický prehľad a niektoré z hlavných oblastí výskumu, ktorým sa venuje experimentálna politológia, čím predznamenáva obsah zvyšku knihy a dáva ho do kontextu. Kapitola 3 sa zaoberá výhodami laboratórnych experimentov pri testovaní formálnych teórii a prináša príklad testovania demokratickej zodpovednosti, kedy experimenty testujú či subjekty posudzujú kandidátov na základe minulých výkonov alebo budúcich príslubov. Kapitola 4 nám ponúka pohľad na to, ako sa dajú laboratórne experimenty využiť pri dizajnovaní politických inštitúcií a procedúr. Autor kapitoly sa venuje na príklade vlastných experimentov porovnaniu výsledkov pri povinnom a nepovinnom hlasovaní v rôznych situáciách. Napriek istým výsledkom priznáva, že ich robustnosť musí byť získaná replikáciami a testovaním. Všetky tieto kapitoly dohromady tvoria prvú časť, nazvanú ako prehľad.

Druhá časť knihy sa venuje experimentálnym dizajnom. Z čitateľského hľadiska sa jedná o najzaujímavejšie pasáže, aj keď